

Tema
vindkraft

Vindkraftsbygge på Näsudden, januari 2009

“Vindkraftsindustrin har vuxit sig mycket stark och den politiska situationen gör att utbyggnaden går alldeles för fort och inte tar hänsyn till naturen. Under miljöarbetets täckmantel förstörs nu natur i stor omfattning!”

“Men det är en David mot Goliat-kamp. Stora ekonomiska intressen tillsammans med fartblinda politiker och en blåögd miljörelse har eldat på en ohämmad utbyggnad”

UR “VINDKRAFT PÅ GOTLAND”

Havsörn

Vindkraft på Gotland

Styrelsen för
Gotlands Ornitologiska Förening

FOTO: MÅNS HJERNQUIST

Skulle kommunens vindkraftsplan förverkligas är det en miljöförstöring som saknar motstycke i den gotländska historien. Vindkraften är idag ett av de största hoten mot fåglar. Allt fler rapporter om vindkraftens negativa effekter dyker upp och på Gotland finns konkreta exempel. Vindkraftsindustrin har vuxit sig mycket stark och den politiska situationen gör att utbyggnaden går alldeles för fort och inte tar hänsyn till naturen.

Under miljöarbetets täckmantel förstörs nu natur i stor omfattning!

KLIMATDEBATTEN har fått stort genomslag och tillståndsprövningen för uppförande av vindkraftverk har underlättats – det har inneburit att det uppkommit en “Klondikerusch” i vindkraftsbranschen. Vindkraften är en industriell verksamhet och därför borde rimligen även denna omfattas av samma tillståndskrav som andra industrianläggningar. Inte heller klimatdebatten borde ge vindkraften legitimitet att fräntas miljöprövningar

eller acceptens att förläggas till värdefulla naturområden.

I Sverige och runt om i världen blir kunskapen om den naturförstörande vindkraften allt mer känd och inom miljörörelsen växer konflikten mellan de som värnar naturen och de som endast har klimatet i fokus.

På Gotland är frågan högst aktuell och här beskriver vi vindkraften utifrån fågelskyddet med utgångspunkt från kommunens förslag på översiktsplan.

Bygg Gotland...

Kommunen har tagit fram ett förslag till översiktplan för Gotland som kort och gott, och möjligen symboliskt, kallas *Bygg Gotland*. I grunden är det en god sak att låta alla kommuninvånare få ta del av dessa planer och kunna yttra sig om detta. Därför är det olyckligt att förslaget är så krångligt skrivet att det blir en svår uppgift för de flesta att riktigt förstå vad som egentligen föreslås och vilka effekter detta skulle få. Är det ogenomtänkt eller medvetet?

Från naturvårdande perspektiv är det också en besvikelse att det saknas "natur" i stort sett i hela planen liksom bland de svarsalternativ som medborgarna också på hemsidan kan klicka i vid ett antal frågeställningar.

Planen

Planförslaget behandlar vindkraften i ett särskilt avsnitt. Möjligen är användandet av ordet *vindbruk* ett sätt att försköna denna energiproduktion. I förslaget beskrivs kommunens ambition att vindkraften här ska bli en ny näring, vi ska inte bara producera egen el utan även exportera den. Av tekniska skäl går det inte utan att det läggs nya kablar till fastlandet, då nuvarande kapacitet inte klarar särskilt mycket mer produktion. Därför sker idogt arbete, även av vindkraftsindustrin, i syfte att påverka staten att satsa på nya kablar till Gotland. Översiktplanens ambitiösa utpekande av vindkraftsområden är också ett påtryckningsmedel mot staten för att satsa på nya fastlandskablar.

Vattenfalls byggplaner i Mästermyr är också en del i arbetet att försöka

genomdriva satsningen på nya fastlandskablar. Den vindkraftsparken har delats upp i två delar – den första etappen är precis under den gräns för när miljökonsekvensutredning krävs och etapp två är ett påtryckningsmedel eftersom den kräver ökad kabelkapacitet till fastlandet. Kommunen har alltså god hjälp av vindkraftsbolag att försöka genomdriva en stor utbyggnad på Gotland.

Kommunen förespråkar ett kommunaltbestämmande över vindkraftsutbyggnaden och menar att detta är en viktig faktor för att nå framgång för utbyggnaden. Med andra ord – om kommunen får bestämma byggs det mer. Det bygger på att kommunen är frikostig med beviljande av bygglov och att man räknar med att många markägare är positiva. Eftersom varje verk inbringar i storleksordningen 100 000 kr per år till markägaren är det troligt att detta också kan ske.

Idag finns ungefär 1000 vindkraftverk i Sverige varav 150 på Gotland. Skåne och Västra Götaland har nu gått om Gotland som länge legat i topp i antal verk per län, men ännu har Gotland långt fler antal verk i relation till landytan liksom per invånare. Kommunens förslag ger att antalet vindkraftverk på Gotland skulle bli ungefär 1 verk/ 6 km² om de skulle placeras jämnt fördelat över ön, mot idag 1 verk/20 km². Vattenfall, som har stora ambitioner på Gotland bedömer att det kan bli 1 verk/1,5 km². Nu kommer inte verken vara jämnt fördelade men siffran kan ändå ge en bild av proportionerna och ambitionerna. Kommunen föreslår heller inga stoppområden och är beredd att pröva vindkraftsut-

byggnad i hela kommunen inklusive vattenområdena. Inom de områden som kommunen utpekar anges att vindkraften ska ges företräde framför andra bevarandeintressen.

Placeringen av verken utgår från ett av kommunen bestämt avstånd från bebyggelse. Men hur är det med naturen och fåglarna – varför har kommunen inte tagit någon hänsyn till detta?

Argumenten

Att minska förutsättningarna för ett rikt fågelliv liksom att förstöra det vackra gotländska naturlandskapet kan även ses ur andra aspekter – det tar bort Gotlands attraktionskraft för människor som är intresserade av natur och fåglar. Det är ett perspektiv kommunen bör beakta då naturturism ofta förlänger den normala turistsäsongen och är en andel av besöksnäringen, men också utifrån människors vilja att flytta till Gotland.

Det är ett märkligt argument som ofta hörs, att “naturlandskapet är i ständig förändring och därför kan motivera att vindkraft kan byggas inom viktiga fågelområden och värdefulla naturmiljöer”. Denna inställning framförs av kommunpolitiker och vindkrafts-exploatörer, och de använder den stora utdikningen av gotländska myrar eller förstörelsen av ängsmarker som jämförelse. Vi anser att det är fel att försvara förstörelse av naturmiljöer med hänvisning till att det skett förut.

Ett annat argument som lyfts fram i debatten är att jordbruket ska ha rätt att ta till vara på sina naturresurser, som även kan vara vind. Men alla markägare kan inte utnyttja denna resurs då

kommunen har en del kriterier som satts upp som förhindrar detta, även om de inte räknar in naturvärden i dessa. Och på samma sätt som med andra naturresurser behöver inte markägaren nödvändigtvis utvinna det om det är skadligt. Att markägarna skulle tjäna omkring 60 miljoner på vindkraften om kommunens plan gick igenom talas det också gärna om. Det finns nog en rad andra åtgärder och möjligheter för kommunen att ta till om de verkligen vill värna jordbruket.

Det känns heller inte trovärdigt när kommunpolitiker talar om att det handlar om minskande av koldioxidutsläpp eftersom de i samma andetag så högaktigt värnar kalkindustrin på Gotland vars koldioxidutsläpp är de största i landet. Med annan teknik går det att framställa cement utan dessa stora utsläpp – men det kan inte ske här på Gotland.

Vi ser positivt på teknikutveckling, det finns nämligen andra sätt att utvinna energi, även ur vind men som t.ex. inte kräver rotorblad.

Verkligheten

I verkligheten är förhållandena sådana att vindkraftsetablering inte kan fördelas jämnt i Sverige. Men det har varit exploatörernas vinstintressen som varit styrande för var vindkraften lokaliserats. Ointresset för natur hos kommunen på Gotland har också haft stor betydelse liksom att Länsstyrelsen visat svaghetstecken i vindkraftsfrågor. Områden på Gotland som är olämpliga att bebygga med vindkraft ur fågelskyddsperspektiv har GOF redogjort för och vi har också tagit fram

ett policydocument som beskriver detta, vilket presenteras på annan plats i detta nummer av Bläcku. GOF vill förhålla sig neutral till vindkraft som energiform men vill värna om det gotländska fågellivet och därför styra etableringen till områden med mindre fågelskyddsvärden. Vi anser däremot att för närvarande är vindkraften ett stort problem och den utgör ett växande hot mot biologisk mångfald och i synnerhet fågelfaunan. Tillräcklig hänsyn tas för närvarande inte till natur och landskapsvärdena.

Men det är en David mot Goliat-kamp. Stora ekonomiska intressen tillsammans med fartblinda politiker och en blåögd miljörelse har eldat på en ohämmad utbyggnad. Möjligen inser en del problemen men vill kanske skyn-da på innan det blir stopp eller så har man en övertygelse om att det verkligen inte finns några alternativ? Är det så att vindkraften blivit så helig att all form

av kritik blir som att "svära i kyrkan"? Det ges inget utrymme ens för diskussioner om lokaliseringar – allt är tabu och inte ens vetenskap får plats.

Nu börjar vindkraftsprocessen ofta med att exploatörer skriver markägar-avtal och planerar för att i senare skede kontakta myndigheter och i sista skede, om alls, sända förfrågan till naturvårdsorganisationer. Detta gör det närmast omöjligt att förhindra en utbyggnad hur olämplig den än må vara. En bra lösning hade varit att det istället togs ett nationellt ansvar, och med ett större perspektiv än ett kortsiktigt kommunalt, där vindkraften lokaliserades till lämpliga områden. Trots allt behövs endast några procent av landets yta att tas i anspråk för att uppnå riksdagens energimål med vindkraft. Och det finns tillräckliga ytor av redan industriell karaktär som borde kunna utgöra grunden för lokaliseringar.

Ett rotorblad, 50 meter långt, på väg till Näsudden.

FOTO: JAN-ERIC HÄGERROTH

Skador och hot

Vindkraften utgör ett hot mot fågelfaunan genom att fåglar kolliderar med rotorbladen, både i häckningsområden, vid uppehållsplatser och längs flyttstråken. Vindkraften innebär också att livsmiljöerna förstörs för fåglarna. Insikten om problemen blir större och exemplena fler i takt med vindkraftens snabba utbyggnad.

Det har visat sig att rovfåglar men också svalor och seglare är särskilt drabbade av vindkraftverk. De sistnämnda kan samlas i stora antal under vissa förhållanden i områden med stor insektsförekomst. Eftersom de flyger av och an i luftrummet ökar riskerna för kollision än mer om vindkraftverk har placerats på sådana platser.

Även fladdermöss har drabbats hårt av vindkraften. I Tyskland har en dom i EG-domstolen, som därmed omfattar hela EU, lett till att vindkraftverk som dödar fladdermöss måste tas ur bruk under perioder med hög risk för kollisioner.

Mer undersökningar

Samtidigt som det är viktigt att undvika riskområden för vindkraftsutbyggnaden bör det satsas på mer forskning kring effekterna på fågelfaunan (och fladdermusfaunan mm). Vid många platser är det dock omöjligt att genomföra då det förbjuds eller förhindras, i andra fall kan det vara exploatören eller ägaren till verken som "äger" det insamlade materialet och själva bestämmer hur eventuella rapporter skall utformas. I Texas i USA har det t.ex. inte lämnats tillträde för forskare till ett enda vindkraftverk för studier av fågelskador!

Andra hinder för sådana undersökningar, som finns i t.ex. Sverige, är att forskningsmedel styrs till "politiskt korrekta ämnen", dvs att det är svårt att få medel för undersökningar som kan uppfattas som obehagliga. Samtidigt förlitar man sig på de studier som görs i samband med att exploatörer låter genomföra MKB'er, och anser att det är tillräckligt. Hos både myndigheter och bland exploatörer och i media refereras ofta okritiskt till just sådana "studier". På Gotland gjordes en sådan studie för några år sedan i samband med ett vindkraftsärende. Studien beskrev örnarnas situation men baserades på endast 3 dagars fältarbete med totalt 11 örnobservationer till grund. Detta blev en rapport med diagram och analyser. Syftet var att utreda huruvida bygget kunde påverka örnar och resultatet blev att "*örnarna flyger under 35 m vilket är under lägsta höjden för rotorbladen*". Konsulten som gjorde jobbet fick betalt och exploatören var sannolikt nöjd med resultatet – men det enda som egentligen framkom var att systemet med MKB inte fungerar. Dessvärre är en stor del av de miljökonsekvensbeskrivningar som gjorts undermåliga. De brister i både fältgenomförandet och i analyserna av materialet liksom i slutsatserna.

Hänsyn till särskilda arter och miljöer

På Gotland finns en rad fågelarter som kräver särskild hänsyn enligt både svenska och europeiska miljömål och åtaganden, som *brushane*, *sydlig kärrensnäppa*, *kornknarr*, *årta*, *bergand*, *storspov*, *roskarl*, *tornuggla*, *ängshök*, *hausörn*, *kungsörn* och *röd glada* för att nämna några. Inte en enda av dessa arter är

Foto: Mats Hjesquist

Kungsörn, en art som drabbas hårt när vindkraftverk placeras på fel platser.

beaktade i någon vindkraftsetablering på Gotland eller kommunens översiktsplan. Tvärtom har det skett etableringar som skadat och hotar dessa arter. Men även bortsett från nuvarande skyddslistor måste hela fågelfaunan omfattas av hänsynstagande.

Eftersom en stor del av Gotlands våtmarker dikats ut har den biologiska mångfalden som är knuten till våtmarksmiljöer minskat. I Vattendirektivet fastslås att staten ska verka för minskat närsaltläckage och förbättra förutsättningarna för biologisk mångfald. Det innebär i praktiken att en del resatureringar av utdikade våtmarker måste genomföras – vilket alltså sker för att uppnå viktiga miljömål. Samtidigt kommer det att förstärka

olämpligheten att bebygga dessa med vindkraftverk eftersom miljön blir mer attraktiv för fågellivet. Ett sådant exempel är det vindkraftsaktuella Mästermyr.

Exempel

Vid en stor vindkraftspark i Altamont i Kalifornien har hittills 2300 kungsörnar dödats av vindkraftverk och vid samma vindkraftspark dödas även årligen närmare 1000 ugglor, 300 vråkar och över 300 falkar. Trots en del nedmonterade verk och “pausande” av verk under vissa tider fortsätter problemen. Det finns fler exempel och samtidigt planeras ytterligare stora vindkraftsparker i värdefulla naturområden i USA. I Tyskland har över 100 fågelarter, från små tät-

Foto: Mats Hraesquist

Exempel på strandnära vindkraftsetablering i flyttfågelstråk som påverkat den lokala strandängsmiljön och landskapet. Näsudden.

tingar till stora rovfåglar, hittats vindkraftsdödade. Det allvarligaste kända problemet är de höga dödsiffrorna för röd glada, havsörn och ormvråk. De många vindkraftverken längs kusterna bedöms av många naturvårdare vara det lokalt största miljöproblemet. Vindkraftparker på grundområden till havs i Danmark förstör födosöksområden för mängder av sjöfågel, däribland Östersjöns ejdrar som övervintrar där. Vid Smöla i Nord-norge byggdes en vindkraftspark trots örntätheten och starka protester från ornitologer och naturskyddare. Hittills har 24 havsörnar dödats på Smöla och det har visat sig att både direkta dödsfall och misslyckade häckningar inte upphör med tiden. I t.ex. Spanien, Italien, Japan, Australien, Belgien och Skottland dör fåglar, drabbas bl.a. flera örnarter hårt.

I Sverige har ett fyrtiotal arter befunnits dödade av vindkraftverk, allt från små tättingar till örnar. På Gotland har flera havsörnar och kungsörnar dödats liksom en rad andra arter, främst vid Näsudden. Örnar har en lång livslängd och en långsam fortplantning vilket gör dem särskilt sårbara.

Den totala omfattningen och påverkan på fåglar i Sverige och utmed flyttvägarna i Europa på grund av vindkraftskollisioner är till stor del outforskad. Försiktiga beräkningar tyder på mycket stort antal dödade fåglar. Till det ska läggas effekterna av att livsmiljöer fragmenteras och försvinner och att barriärer i landskapet bildas. Eftersom det föreslås mängder av nya vindkraftsetableringar, som inte tar hänsyn till detta, kan problemen öka dramatiskt framöver.

Förblindade eller köpta

Miljörelsen som länge kämpat för förnyelsebar energi har överrumplats av det starka genomslaget av vindkraft och försöker nu delvis vrida klockan tillbaka. Statliga *Vindval*, som bl.a. fördelar forskningspengar i ämnet, tar inte vindkraftens negativa inverkan på naturen på allvar och sprider desinformation om vindkraftens påverkan på fågellivet. Även *Avdelningen för vindkraft* vid Högskolan här på Gotland negligerar problematiken fullständigt – trots att de borde förväntas vara objektiva och inriktade på kunskapsökning. De bedriver snarare lobbyverksamhet åt vindkraftsindustrin. Är det forskning och undervisning eller politik de ska syssla med?

Den lukrativa vindkraftsbranschen har också fört med sig ekonomiska möjligheter för opportunistiska forskare. En del fågelforskare har funnit en födokrok i vindkraftsindustrin och förmår inte att se hela hotbilden utan vid bedömningen av enskilda verk eller grupper av verk underskattar påverkan på fågellivet.

Många lokala medlemmar ser med förfäran på hur ansökningar om etablering av vindkraft hotar fågelmiljöer.

Att bortse från eller försöka tysta ner vindkraftens negativa inverkan på natur är en dålig strategi i längden om man värnar naturen och miljön. Istället borde vi verka för att vindkraften lokaliseras till områden där den inte skadar naturen – och det finns gott om plats om bara viljan finns.

Grön eller röd el?

Vindkraften räknas idag allmänt som “grön el”, dvs att den är miljövänlig. Men för att elproduktion ska kunna anses som miljövänlig borde den inte få medföra att värdefull natur förstörs, som t.ex. att fåglar påverkas negativt. Många av de platser som kommunen föreslår i översiktsplanen för vindkraftsutbyggnad, borde enligt Naturskyddsföreningens definition inte betecknas som grön el. Inte heller kan elen från vindkraften på Näsudden betraktas som grön. Naturskyddsföreningens “Bra miljöval” beskriver att vindkraftsel inte får produceras inom viktiga leder för flyttande fåglar eller i områden som uppvisar hög grad av naturlighet.

Hur mycket grön el produceras idag i *ekokommunen* Gotland? Och hur stor del av den föreslagna vindkraftsutbyggnaden kommer att kunna producera grön el...

Styrelsen

Gotlands Ornitologiska Förening